

קוראות יקרות, קוראים יקרים,

שמונים שנה עברו מאז פרסם ש"י עגנון את אורח נטה ללון, בקיץ 1939, ספר שנזכר בנימוקי פרס נובל, שהוענק לו כעבור כשלושה עשורים, ובו מתוארת, כפי שכותב פרופ' הלל וייס במאמרו בגיליון זה, "תחושת המפולת הכללית, עליית הנאציזם וצורות אנטישמיות נוספות". לפי פרופ' וייס, עגנון האמין ששליחותו האישית והמשיחית היא "לתקן את הגולה ולהביא גאולה לתושביה הדוויים, אובדי הדרך", ובספרו אורח נטה ללון, "כמו החליטין מהמליץ נוטל עימו את בתי הכנסיות והמזדרשות מן הגולה לארץ ומלקט את הניצוצות." אכן, הזהות האידיאית הזאת הייתה ברורה מראשית הצינונות: כל מנהיגי הצינונות, לרבות מחברי מגילת העצמאות, האמינו שארץ ישראל ותרבותה החדשה והמתחדשת תעמוד תמיד במרכז התודעה הלאומית.

אלא שחלף פחות מיובל שנים, מאז פרסם עגנון את ספרו, ובני ישראל החלו נוהרים מחדש לגולה, תחילה לחופשות בחגים - ואחר כך ליישוב קבע. לפי נתוני הלמ"ס, עד סוף 2015 כ-720 אלף ישראלים עברו להתגורר בחו"ל ולא חזרו מאז לארץ. פעם, בנאום משנת 1976 קרא להם יצחק רבין "נפולת של נמושות", ויהושע בר יוסף קבע במאמרו בכתב העת "מאזניים", כי "היורד הוא דמות אומללה, חד ממדית", והגדיל לעשות יהודה גוטהולף שקבע במסתו ב"דבר": "ירידה היא כמו בריחה משדה הקרב". יובל שנים עבר מאז ומסתבר שעתה "היורדים" נכונים לכוון בארצות מושבם תרבות עברית, שתהיה מעורבת עם התרבות המקומית, כפי שכותב בחוברת זו הסופר והמשורר מתי שמואלוף, שהתיישב בברלין: "בעבורי, התרבות אינה סגורה עוד בחומות הלאומיות. היא פתוחה לכל עבר, כמו אוהלו של אברהם, הפתוח לארבעת כיווני אוויר. אני עדיין בדיאלוג עם התרבות הישראלית, דרך העברית... אני בדיאלוג מחודש עם אירופה לא מהצד האירופוצנטרי, או הביקורתי הפוסט קולוניאלי, אלא מוצא עצמי בדרכי לשייכות ולזהות מרובדת חדשה. דרך חדשה גם נפתחת מהצד הערבי בזהות שלי, וגם הוא חלוצי."

האם זו עדות לכישלון התודעה הלאומית הישראלית? דבר אחד ברור: בעשור השביעי לקיומה מייצגת מדינת ישראל לא רק סוג של לאומיות השונה לגמרי מזו של תקופת הולדתה אלא גם של ישראליות שחלה בה תמורה קיצונית, מאז הייתה מחברה השואפת לזהות הומוגנית ולתרבות אחת הכפופה להגמוניה לאומית אחת, לחברה רב-תרבותית, המסרבת לקבל את עולה של הגמוניה רוחנית אחת אך מושפעת בבלי דעת מן ההיפר-קפיטליזם שיצר בעידן הפוסט מודרני שדה כוח של אלימות מופנמת וסתמיות חודרת-כל.

מגמות העבר וההווה מסתמנות בספרים הנסקרים בחוברת זו, המייצגים כיוונים מגוונים בספרותנו: ביניהם, ספרו של ש"י עגנון, אורח נטה ללון, ספרה של פרופ' זיוה שמיר, התכתבויות, ספרו של אבי גיל, אהבה זרה, ספרם של ד"ר אלי סמואל ופרופ' נחם אילן, בלב ונפש, ספר השירה המדרשים והאנתולוגיה של המשורר דיוויד קרזון, וספרה של ד"ר אסתר מלחי, ספרות הילדים החרדית.

ד"ר חיים נגיד